

OLIY TA'LIM TIZIMIDA O'QITUVCHILARNING PEDAGOGIK AKMEOLOGIASINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI

Mamatova Mohiniso Davlatovna

mamatovamohiniso610@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur tezis oliy ta'lim tizimida o'qituvchilarning pedagogik akmeologiyasini rivojlantirish masalalarini ilmiy-nazariy jihatdan yoritadi. Akmeologik yondashuv o'qituvchining professional kamolotiga, uning shaxsiy va kasbiy sifatlarini mukammallashtirishga qaratilgan jarayon sifatida talqin qilinadi. Maqolada akmeologik rivojlanishning psixologik-pedagogik shart-sharoitlari, innovatsion ta'lim muhitining roli, shuningdek, o'qituvchi faoliyatida o'z-o'zini rivojlantirish, refleksiya va ijodiy tafakkurning ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida pedagogik akmeologiyani qo'llab-quvvatlashda zamonaviy metodlar va texnologiyalar samaradorligi ochib berilgan.

Kalit so'zlar: akmeologiya, pedagogik mahorat, o'qituvchi shaxsiyati, kasbiy rivojlanish, innovatsion ta'lim, refleksiya, ijodiy tafakkur, professional yetuklik.

FACTORS OF DEVELOPMENT OF TEACHERS' PEDAGOGICAL ACMEOLOGY IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM

Annotation: This thesis covers the issues of developing teachers' pedagogical acmeology in the higher education system from a scientific and theoretical perspective. The acmeological approach is interpreted as a process aimed at the professional development of a teacher, improving his personal and professional qualities. The article analyzes the psychological and pedagogical conditions of acmeological development, the role of an innovative educational environment, as well as the importance of self-development, reflection and creative thinking in the teacher's work. The effectiveness of modern methods and

technologies in supporting pedagogical acmeology in higher education institutions is also revealed.

Keywords: acmeology, pedagogical skills, teacher personality, professional development, innovative education, reflection, creative thinking, professional maturity.

ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ АКМЕОЛОГИИ УЧИТЕЛЕЙ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: В диссертации рассматриваются вопросы развития педагогической акмеологии учителей в системе высшего образования с научно-теоретической точки зрения. Акмеологический подход трактуется как процесс, направленный на профессиональное развитие учителя, совершенствование его личностных и профессиональных качеств. В статье анализируются психолого-педагогические условия развития акмеологии, роль инновационной образовательной среды, а также значение саморазвития, рефлексии и творческого мышления в деятельности учителя. Раскрывается эффективность современных методов и технологий поддержки педагогической акмеологии в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: акмеология, педагогическое мастерство, личность учителя, профессиональное развитие, инновационное образование, рефлексия, творческое мышление, профессиональная зрелость.

KIRISH

Zamonaviy oliy ta'lim tizimi o'qituvchidan nafaqat o'z sohasining bilimdoni bo'lishni, balki pedagogik tafakkur, shaxsiy barkamollik va professional yetuklikning yuqori bosqichiga ko'tarilishni talab etadi. Bu jarayon o'qituvchining pedagogik akmeologiyasi – ya'ni uning kasbiy faoliyatidagi cho'qqi darajasiga erishish qobiliyati bilan bevosita bog'liqdir. Akmeologiya insonning o'z kasbiy hayotidagi eng yuqori natijalarga, ichki uyg'unlik va o'zini amalga oshirish

holatiga yetishini o'rganuvchi fandır. O'qituvchi uchun bu cho'qqi nafaqat bilimdonlik yoki tajriba, balki ta'sir kuchi, ijodiy tafakkur, o'z-o'zini rivojlantirish va boshqalarni o'stira olish mahorati bilan belgilanadi. Oliy ta'lim tizimida o'qituvchilarning professional salohiyati va shaxsiy barkamolligini ta'minlash zamonaviy pedagogik jarayonning ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Bu jarayonda pedagogik akmeologiya tushunchasi alohida o'rin tutadi. "Akme" so'zi yunoncha "cho'qqi" degan ma'noni bildiradi va insonning o'z kasbiy faoliyatida eng yuqori pog'onaga chiqishini anglatadi. Shunday ekan, o'qituvchining akmeologik rivojlanishi uning o'zini kasbiy jihatdan anglash, ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish va o'quvchi-talabalarga ta'sir ko'rsatish mahoratini takomillashtirishni talab etadi.

Pedagogik akmeologiya – bu insonning pedagogik faoliyatdagi yuksak darajaga erishish qonuniyatlarini o'rganadigan fan bo'lib, u psixologiya, pedagogika va sotsiologiya fanlari bilan uzviy bog'liq. Oliy ta'lim tizimida bu yo'nalishning asosiy vazifasi o'qituvchining shaxsiy o'sishini, kasbiy kompetensiyasini, axloqiy-ruhiy yetukligini rivojlantirishdan iboratdir. O'qituvchining pedagogik akmeologiyasi faqat tashqi omillar – kurslar, attestatsiyalar yoki metodik seminarlar bilan belgilanmaydi. Asosiy o'zgarish ichki ong transformatsiyasi bilan bog'liq. Bu jarayon o'qituvchining o'zini kasbiy shaxs sifatida qayta anglashini, o'z faoliyatiga refleksiv qarashni, o'zining kuchli va zaif tomonlarini chuqur tahlil qilishni talab etadi. Aynan refleksiya akmeologik rivojlanishning markaziy mexanizmidir, chunki u insonni o'z faoliyatining subyekti sifatida his etishga undaydi. Oliy ta'lim tizimida akmeologiyani rivojlantirish jarayoni o'qituvchining kasbiy va shaxsiy qadriyat tizimini qayta shakllantiradi. Bunda o'qituvchi nafaqat bilim uzatuvchi, balki ma'naviy-axloqiy rahbar, intellektual yo'l ko'rsatuvchi sifatida namoyon bo'ladi. Akmeologik yondashuvning asosiy maqsadi – o'qituvchini o'z ustida ishlovchi, ijodiy fikrlovchi, o'z kasbining falsafasini anglay oluvchi shaxs darajasiga olib chiqishdir. Bunday o'qituvchi o'z tajribasini tahlil qiladi, yangilik yaratadi, shogirdlarida mustaqil fikrlash va o'zini rivojlantirish ehtiyojini uyg'otadi.

O'zbekiston oliy ta'lim tizimida o'qituvchilarning akmeologik salohiyatini rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biridir. So'nggi yillarda pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini oshirish, zamonaviy ta'lim texnologiyalarini o'zlashtirish, ilmiy izlanishlarni rag'batlantirish bo'yicha qator dasturlar amalga oshirilmoqda. Biroq, akmeologik yondashuvning to'liq joriy etilishi uchun o'qituvchining shaxsiy motivatsiyasi, ijodiy tashabbusi, va samarali o'z-o'zini rivojlantirish strategiyasi muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, oliy ta'lim tizimida o'qituvchilar uchun individual rivojlanish yo'nalishlarini aniqlovchi akmeologik diagnostika metodlarini qo'llash dolzarbdir. Akmeologik yondashuvning asosiy g'oyasi, o'qituvchini faqat bilim beruvchi emas, balki o'z ustida ishlovchi, yangilik yaratuvchi, talaba shaxsining rivojlanishiga turtki beruvchi yetakchi sifatida shakllantirishdir. Shu nuqtai nazardan, oliy ta'lim muassasalari o'qituvchining akmeologik o'sishi uchun qulay psixologik muhit, metodik qo'llab-quvvatlash, innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish, va o'zini baholash mexanizmlarini takomillashtirishga e'tibor qaratishi lozim.

Pedagogik akmeologiyani rivojlantiruvchi omillarni quyidagi guruhlarga ajratish mumkin:

Shaxsiy omillar:

- 1-O'qituvchining ichki motivatsiyasi;
- 2-O'zini anglash va o'zini takomillashtirishga intilishi;
- 3-Refleksiv tafakkur va o'z tajribasini tahlil qila bilish;
- 4-Kasbiy "men" konsepsiyasini shakllantirish.

Kasbiy omillar:

- 1-O'qituvchining pedagogik mahoratini oshirish;
- 2-Ta'lim jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy etish;
- 3-Metodik tajriba almashish tizimini yo'lga qo'yish;
- 4-Pedagogik tadqiqotlarga jalb etish.

Ijtimoiy va tashkiliy omillar:

- 1-Oliy ta'lim muassasasida akmeologik muhitni yaratish;
- 2-Kasbiy rivojlanish uchun seminar, trening va master-klasslar tashkil etish;

3-Rivojlanish strategiyalarini amaliyotga tatbiq etish;

4-O'qituvchilarning kasbiy o'sishini rag'batlantirish mexanizmlarini ishlab chiqish.

Akmeologik rivojlanishning muhim jihatlaridan biri – bu refleksiya. Refleksiv o'qituvchi o'z faoliyatini tahlil qila oladi, kamchiliklarini ko'radi va ularni bartaraf etish yo'llarini izlaydi. Shuningdek, u ta'lim jarayonida ijodiy yondashuvni qo'llab-quvvatlaydi va talabalarning shaxsiy rivojlanishiga individual yondashadi. Oliy ta'lim tizimida akmeologik rivojlanishni ta'minlovchi omillar turlicha bo'lishi mumkin. Eng avvalo, bu o'qituvchining ichki motivatsiyasi, o'zini kasbiy jihatdan kamolga yetkazishga bo'lgan ishtiyoqi va ruhiy tayyorgarligidir. Bu jarayonda tashqi omillar rahbariyat qo'llovi, malaka oshirish tizimi, innovatsion texnologiyalar ichki ehtiyoj bilan uyg'unlashgandagina natija beradi. Chunki akmeologik yetuklik tashqi ta'sir natijasi emas, balki shaxsiy o'zgarishlar dinamikasi mahsulidir. Boshqa tomondan, akmeologik rivojlanishning ijtimoiy asosi ham mavjud. O'qituvchining atrofida mavjud professional muhit, akademik hamkorlik, jamoaviy ijodiy atmosfera uning o'sish sur'atiga bevosita ta'sir qiladi. Agar oliy ta'lim muassasasida erkin fikrlash, yangilik yaratish, tanqidiy tahlil va ijobiy raqobatga sharoit yaratilgan bo'lsa, o'qituvchi o'zining ichki potensialini to'liq ro'yobga chiqaradi. Shuning uchun ham ta'lim muassasalarida akmeologik muhitni shakllantirish dolzarb masala hisoblanadi. Shuningdek, o'qituvchining akmeologik rivojlanishi ijodiy tafakkur bilan uzviy bog'liq. Har qanday dars jarayoni, metodik yangilik yoki talaba bilan muloqot – bu ijodiy aktdir. Ijodiy o'qituvchi doim yangilik izlaydi, tajriba o'tkazadi, an'anaviy shakllarni yangicha talqin etadi. U o'z faoliyatini nafaqat o'qitish, balki o'z-o'zini ifoda etish jarayoni sifatida ko'radi. Bu holat o'qituvchini kasbiy charchoqlardan, rasmiylikdan, byurokratik yondashuvlardan asraydi va uni ruhiy jihatdan yangilab turadi.

Xulosa

Xulosa o'rnida aytishimiz mumkinki, Oliy ta'lim tizimida o'qituvchilarning pedagogik akmeologiyasini rivojlantirish ularning kasbiy faoliyatida yuqori

natijalarga erishish, o'zini anglash, ijodiy fikrlash va pedagogik yangiliklarni tatbiq etish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Akmeologik yondashuvni amaliyotga joriy etish orqali o'qituvchilar o'zlarining shaxsiy va kasbiy cho'qqilariga chiqish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ta'lim sifatini oshirish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashning asosiy omillaridan biridir. Akmeologik rivojlanishning muhim jihati shundaki, u psixologik yetuklik, intellektual faollik va axloqiy barqarorlikni o'z ichiga oladi. Bu holatda o'qituvchi o'z kasbiy faoliyatiga faqat tashqi majburiyat sifatida emas, balki ichki chaqiriq, insoniy maqsad sifatida qaraydi. U uchun dars jarayoni – ijodiy laboratoriya, talaba esa – uning professional izlanishidagi sherik sifatida namoyon bo'ladi. Bunday yondashuv o'qituvchining pedagogik faoliyatini insonparvarlik va innovatsiya ruhida boyitadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- 1.To'raqulov S. Pedagogik akmeologiya asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
- 2.Yusupova G. O'qituvchi shaxsining kasbiy o'sishi psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
- 3.Zimnyaya I.A. Pedagogicheskaya akmeologiya. – Moskva: Akademiya, 2006.
- 4.Boymurodov U. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.
- 5.Ananjev B.G. Chelovek kak predmet poznaniya. – Leningrad: Nauka, 1968.
6. Xolbekov J. Oliy ta'limda o'qituvchining shaxsiy va kasbiy rivoji. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.